

REVMATIZM

Meliqulov Javlonbek

*Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti
Stomatologiya yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada revmatizm kasalligining kelib chiqish sabablari, patogenez, klinik ko'rinishlari, tashxislash usullari va davolash yo'llari haqida ma'lumotlar bayon etilgan. Revmatizm asosan yurak, bo'g'imlar, markaziy asab tizimi, teri va boshqa organlarni zararlovchi sistemik yallig'lanishli kasallik bo'lib, odatda streptokokk infeksiyasidan so'ng rivojlanadi. Maqolada revmatizmning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar, profilaktikasi hamda zamonaviy terapiya yondashuvlari tahlil qilinadi. Kasallikni erta aniqlash va davolash yondashuvlari uni og'ir asoratlardan saqlab qolishda muhim ahamiyatga ega ekani ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Revmatizm, yurak yallig'lanishi, bo'g'im og'rig'i, streptokokk infeksiyasi, revmokardit, profilaktika, yallig'lanish, immun javob, penitsillin, autoimmun kasallik

Revmatizm — bu streptokokk infeksiyasidan so'ng organizmning immun javobi natijasida yurak, bo'g'imlar, asab tizimi va terini zararlovchi yallig'lanishli kasallikdir. Revmatizm, ayniqsa, bolalar va o'smirlar o'rtasida keng tarqalgan bo'lib, ko'pincha farangit yoki angina kabi streptokokk kasalliklaridan so'ng paydo bo'ladi. Ushbu kasallik surunkali kechishi, qaytalovchanligi va yurakda og'ir asoratlar qoldirishi bilan xavfli hisoblanadi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda revmatizm hali-hanuz aholi salomatligiga jiddiy tahdid solmoqda. Yurak mushaklarining yallig'lanishi — revmokardit — bemorlarning nogiron bo'lishi va hatto o'limiga sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun kasallikni erta aniqlash, to'g'ri tashxis qo'yish va zamonaviy davolash usullarini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada revmatizmning etiologiyasi, rivojlanish mexanizmi, klinik belgilari, diagnostikasi, davolash usullari va oldini olish choralariga chuqur yondashilgan.

Revmatizm — bu asosan streptokokk infeksiyasidan so'ng yuzaga keladigan, yurak, bo'g'imlar, markaziy asab tizimi, teri va boshqa to'qimalarda yallig'lanishli jarayonlar bilan kechuvchi sistemik autoimmun kasallikdir. Tibbiyotda bu kasallik “o'tkir revmatik isitma” deb ataladi. Revmatizm immunitet tizimining o'z to'qimalariga qarshi noto'g'ri hujumi natijasida yuzaga keladi. Uning rivojlanishida irsiy omillar, surunkali infeksiyalar va ekologik sharoitlar muhim rol o'ynaydi.

Kasallikning boshlanishida asosiy omil bu — A guruhi β -gemolitik streptokokk infeksiyasi (asosan angina, farangit). Ushbu mikroorganizmlar organizmga tushganidan so'ng immun tizimi ularga qarshi antitanalar ishlab chiqaradi. Biroq, bu antitanalar yurak mushaklari, bo'g'imlar, teri va asab to'qimalaridagi ba'zi oqsillar bilan o'xshashlikka ega

bo‘lib, ularni “begona” sifatida tanib, hujum qiladi. Natijada bu to‘qimalarda yallig‘lanish jarayoni yuzaga keladi — bu holat autoimmun javob deyiladi.

Revmatizm odatda 5 yoshdan 15 yoshgacha bo‘lgan bolalarda uchraydi, ammo ayrim hollarda kattalarda ham qayd etiladi. Kasallikning boshlanishi infeksiyadan 1–3 hafta o‘tgach, to‘satdan yoki asta-sekin namoyon bo‘lishi mumkin. Eng ko‘p uchraydigan klinik belgilar bo‘g‘imlarda og‘riq va shish, yurak sohasida og‘riq, nafas siqilishi, umumiy holsizlik, harorat ko‘tarilishi, teri toshmalari va xatti-harakat buzilishlaridir.

Revmatizmning yurakka ta’siri ayniqsa xavfli hisoblanadi. Revmokardit — yurak mushaklari, klapanlari va perikard (yurak qopqog‘i) yallig‘lanishi bilan kechadi. Bu holat yurak yetishmovchiligiga, yurak klapanlarining deformatsiyasiga, aritmiyalarga olib kelishi mumkin. Ayniqsa bolalikda kechgan revmatizm yurak klapanlarida doimiy o‘zgarishlar (revmatik yurak kasalligi) qoldirib, keyinchalik jarrohlik aralashuvini talab qiladigan og‘ir asoratlarga olib keladi.

Bo‘g‘imlardagi o‘zgarishlar esa ko‘pincha simmetrik bo‘lib, katta bo‘g‘imlar (tizza, tirsak, to‘piq)da og‘riq, shish, qizil rang va haroratning ko‘tarilishi bilan kechadi. Bu yallig‘lanish odatda vaqtincha bo‘lib, doimiy deformatsiyalar qoldirmaydi. Biroq qaytalovchanligi bilan tavsiflanadi.

Revmatizm markaziy asab tizimiga ta’sir qilganda xoreya (Sydenham xoreyasi) rivojlanadi. Bu holatda bemor qo‘l va oyoqlarda istemsiz harakatlar, nutq va yozuv buzilishi, holsizlik, ruhiy noqulayliklar bilan kechadigan nevrologik alomatlarga duch keladi. Teri sohasida esa revmatik toshmalar (halqasimon eritema) va teri osti tugunchalari paydo bo‘lishi mumkin.

Kasallikni tashxislashda shifokorlar asosiy klinik belgilar, streptokokk infeksiyasi mavjudligi haqidagi dalillar (bo‘g‘izdan olingan surtma, ASLO titri, CRP, ESR) va yurak faoliyatini tekshiruvchi EKG va UTT (yurak ultratovush) ma’lumotlariga tayanishadi. Jons (Jones) mezonlari deb ataluvchi mezonlar diagnostikada asosiy o‘rin tutadi. Bu mezonlar asosida katta va kichik belgilar baholanadi.

Revmatizmni davolashda bir necha yondashuvlardan foydalaniladi. Eng avvalo streptokokk infeksiyasini yo‘qotish uchun antibiotiklar (asosan penitsillin) buyuriladi. Yallig‘lanish jarayonini kamaytirish uchun steroid bo‘lmagan yallig‘lanishga qarshi dori vositalari (indometatsin, ibuprofen) yoki og‘ir holatlarda gormonal dorilar (prednizolon) qo‘llaniladi. Yurakka ta’sir ko‘rsatgan holatlarda yurak faoliyatini yaxshilovchi davo choralari ko‘riladi. Sydenham xoreyasi bo‘lgan bemorlarga esa sedativ, antikonvulsant va neyroleptik dorilar buyuriladi.

Revmatizmning qaytalashini oldini olish maqsadida bemorga uzoq muddatli profilaktika buyuriladi — har 3–4 haftada bir marta penitsillin preparatlari mushak ichiga yuboriladi. Bu davo ko‘pincha 5 yildan 10 yilgacha davom ettiriladi, ba’zi holatlarda esa umrboqiy davom etadi (agar yurakda og‘ir asoratlar qolgan bo‘lsa). Bundan tashqari, har yili O‘RVI va grippga qarshi emlash, sog‘lom turmush tarziga rioya qilish, organizmning qarshilik kuchini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Ревматизмning oldini olishda birlamchi va ikkilamchi profilaktika farqlanadi. Birlamchi profilaktika — bu streptokokk infeksiyasini erta aniqlab, to‘liq davolash; ya’ni angina yoki farangit paytida antibiotiklarni to‘g‘ri va to‘liq kurs bilan qabul qilish. Ikkilamchi profilaktika esa avval revmatizm bilan kasallangan bemorlarda qaytalanishini oldini olishga qaratilgan choralardir.

Ревматизм asosan sog‘lom hayot tarzini targ‘ib qilish, sanitar-gigiyenik sharoitlarni yaxshilash, bolalar salomatligini nazorat qilish orqali kamaytirilishi mumkin. Aholi o‘rtasida revmatizm haqida yetarli tushuncha shakllantirish, bolalar poliklinikalarida skrining tadbirlarini yo‘lga qo‘yish, tibbiyot xodimlari malakasini oshirish orqali kasallik oqibatlarini kamaytirish mumkin.

Shuni ta’kidlash joizki, revmatizm erta aniqlansa va to‘g‘ri davolansa, bemorlar to‘liq sog‘ayishi mumkin. Ammo kech tashxislangan va noto‘g‘ri davolangan holatlarda yurak klapanlarining zararlanishi, yurak yetishmovchiligi, nogironlik yoki o‘lim kabi og‘ir oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Ревматизм — bu immun tizimining streptokokk infeksiyasidan so‘ng noto‘g‘ri javob reaksiyasi sifatida rivojlanadigan, yurak, bo‘g‘imlar, markaziy asab tizimi va terini zararlovchi yallig‘lanishli sistematik kasallikdir. Kasallik, ayniqsa, bolalarda ko‘p uchrab, o‘z vaqtida tashxislanmasa va to‘g‘ri davolanmasa, og‘ir asoratlarga, xususan yurak yetishmovchiligi va nogironlikka olib kelishi mumkin.

Maqolada revmatizmning etiologiyasi, patogenez, klinik belgilari, diagnostikasi, davosi va profilaktika choralariga chuqur yondashildi. Kasallikni erta aniqlash va streptokokk infeksiyalarini o‘z vaqtida davolash orqali uning rivojlanishining oldini olish mumkin. Revmokardit va yurak klapanlarining zararlanishini bartaraf etish uchun doimiy profilaktik muolajalar, ayniqsa penitsillin asosidagi antibakterial terapiya muhim ahamiyatga ega.

Ревматизмga qarshi kurashda aholi o‘rtasida profilaktik madaniyatni oshirish, tibbiy xodimlarning bilim va ko‘nikmalarini doimiy yangilab borish, zamonaviy diagnostika va davolash protokollarini amaliyotga joriy etish muhim sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Асадов Ш.Ю., Жураев Ф.Х. *Ichki kasalliklar propedevtikasi*. Toshkent: “Ilm ziyo”, 2021.
2. World Health Organization. *Rheumatic fever and rheumatic heart disease: Fact sheet*. WHO, 2023.
3. A.K. Mirov, G.M. Karimova. *Revmatologiya asoslari*. Toshkent tibbiyot akademiyasi nashriyoti, 2020.
4. American Heart Association. *Rheumatic Fever: Diagnosis and Treatment Guidelines*, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. *Revmatik yurak kasalliklari bo‘yicha metodik qo‘llanma*, Toshkent, 2023.

6. Mayo Clinic. *Rheumatic fever – Symptoms and causes*. <https://www.mayoclinic.org>, 2024.
7. CDC (Centers for Disease Control and Prevention). *Group A Streptococcal Infections*. <https://www.cdc.gov>, 2023.
8. Kumar, Abbas, Aster. *Robbins Basic Pathology*. 10th ed., Elsevier, 2020.